

22.4.2003

2451/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

**ANABOLISTEN STEROIDIEN SISÄLLYTTÄMINEN
AVOLAITOSVANGEILTA VAADITTAVAAN
PÄIHTEETTÖMYSSITOUUMUKSEEN**

1
KANTELU

A kertoo 1.11.2000 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa, että hänen B:n avovankilassa 2.10.2000 antamansa virtsanäytteen osoittauduttua positiiviseksi anabolisten steroidien osalta hänen avolaitosmääräyksensä on peruutettu ja hänen avolaitosajastaan on jätetty 14 päivää lukematta rangaistusajaksi. A kiistää käyttäneensä anabolisia steroideja avolaitokseen siirtymisensä, 20.6.2000 jälkeen.

A pyytää oikeusasiamiestä tutkimaan B:n avovankilan ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston menettelyä asiassa.

2
SELVITYS

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto (nykyään rikosseuraamusvirasto) ja B:n vankila (aiemmin B:n avovankila) toimittivat apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkan pyynnöstä tänne selvityksen. Se on kantelupäätöksen liitteenä.

Selvityspyynnössään 6.3.2001 Jonkka on pyytänyt vankeinhoito-osastolta kannanottoa erityisesti seuraavista seikoista.

Jonkka on ensinnäkin pyytänyt ottamaan huomioon, mitä erästä toista kanteluasiasta (2366/4/00) koskevassa selvityspyynnössä oli lausuttu. Tuossa kanteluasiassa oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle osoittamassaan selvityspyynnössä Jonkka on katsonut, että vangin huumausaineen käyttö johtaa ankaruudeltaan varsin erilaisiin seuraamuksiin sen mukaan, missä - avolaitoksessa vai sen ulkopuolella - sen katsotaan tapahtuneen. Jonkan käsitys on selvitystä pyydettyäessä ollut, että avolaitosmääräyksen peruutusmenettely oikeusministeriön istunnossa - vaikka menettely sinänsä on ollut lakiin perustuva - ei vastaa sitä, mitä rikosprosessilta näytön asianmukaisen arvioinnin ja vastaanoton osalta edellytetään. Mainituista järjestysrikkomuksista on vakiintuneesti määrätty seuraamukseksi 14 päivän jättäminen lukematta rangaistusajaksi, mikä on verrattavissa normaalissa rikosprosessissa määrättävään seuraamukseen. A:n osalta vastaava kysymyksenasettelu on koskenut hänen virtsanäytteestään löytyneitä anabolisia steroideja.

Selvityspyynnössä on todettu myös, että rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (RTL) 2 luvun 9 c §:n mukaan rangaistuslaitoksessa voi olla osastoja vangeille, jotka sitoutuvat

olemaan käyttämättä alkoholia ja muita päihdyttäviä aineita sekä pyydettyä antamaan virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittamaan puhalluskokeen. Rikosseuraamusviraston päätöksellä koko rangaistuslaitos voidaan määrätä toimimaan tällaisena yksikkönä. Kaikki avolaitokset ovat selvityksen pyytämishetkellä olleet ja ovat edelleen tällaisia päihdeettömiä laitoksia. Sen vuoksi avolaitokseen sijoitettavan vangin edellytetään sitoutuvan RTL 2 luvun 9 c §:n tarkoittamiin tavoin päihdeettömyyteen. Vangilta edellytettävään ja virtsanäytteen antamiseen suostumuksen sisältävään päihdeettömyssitoumukseen on tietyvästi sisällytetty myös anaboliset steroidit, joiden osalta laissa ei kuitenkaan ole säännöksiä vankeinhoitoviranomaisten oikeudesta vaatia virtsanäytettä. Virtsanäytteen ottamisessa on kyse henkilöön kohdistuvasta pakkokeinosta (henkilönkatsastus). Tällaisessa asetelmassa vangin sitoumuksen vapaaehtoisuus ei apulaisoikeusasiamies Jonkan käsityksen mukaan ole ollut kaiken epäilyksen ulkopuolella.

Lopuksi selvityspyynnössä on otettu esiin se, että oikeusministeriön istunnon käytäntönä on ollut päihdyttävien aineiden tai anabolisten steroidien avolaitoksessa tapahtuneen käytön vuoksi jättää avolaitosajasta 14 päivää lukematta rangaistusajaksi silloinkin, kun tieto ja näyttö käytöstä on perustunut ainoastaan vangilta päihdeettömyssitoumuksen perusteella pyydettyyn virtsanäytteeseen, eikä vangin ole voitu katsoa syyllistyneen päihdeiden käytön lisäksi muuhun rikkeeseen. Kuitenkin oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksessä 6/011/99 kohdassa 7.2 todetaan, ettei ns. päihdeettömällä osastolla tai laitoksessa määrätä RTL 2 luvun 10 §:ssä tarkoitettua kurinpitovangista pelkästään päihdeettömyyttä koskevan ehdon rikkomisen perusteella. Myös hallituksen esityksessä 66/1994 RTL:n 2 luvun 9 c §:ä koskevista yksityiskohtaisista perusteluista todetaan, ettei vangille voitaisi pelkästään päihdeettömyyttä koskevan ehdon noudattamatta jättämisen vuoksi määrätä osastolta poistamisen lisäksi kurinpitovangista. Apulaisoikeusasiamies Jonka on pyytänyt arvioimaan tätä mahdollista ristiriitaa.

Apulaisoikeusasiamies Jonkan siirryttyä 1.8.2001 valtioneuvoston apulaisoikeuskansleriksi asia kuuluu eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestykseen perustuvan asiajaon mukaan allekirjoitettavalle apulaisoikeusasiamiehelle.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osastosta muodostettiin 1.8.2001 alkaen rikosseuraamusvirasto ja osa oikeusministeriön kriminaalipoliittista osastoa. Pyysin 8.10.2002 kriminaalipoliittista osastoa vielä antamaan lausunnon asiasta ja arvioimaan erityisesti vankeinhoito-osaston selvityksessä esitettyä käsitystä, että anabolisten steroidien käyttö voi johtaa päihdyttävien aineiden tilaan sekä myös käytäntöä rinnastaa anaboliset steroidit päihdyttäviin aineisiin pyydettyä vangilta ns. päihdeettömyssitoumusta. Lausunto on päätöksen liitteenä.

Varasinkin vielä 22.1.2003 vankeinhoitolaitoksen pääjohtajalle tilaisuuden lausua oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston lausunnon johdosta. Lausunto on päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 A:n virtsanäytteestä löydettyjen anabolisten steroidien käyttöajankohta

A:n avolaitosmääräyksen peruuttamiseen ja 14 päivän avolaitosajan rangaistusajaksi lukematta jättämiseen johtaneiden tapahtumien yksityiskohdat käyvät ilmi B:n vankilan ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston selvityksestä.

Selvityksen mukaan kansanterveyslaitokselta on saatu tieto, että metandienoni, jonka aineenvaihduntatuotteita A:n virtsanäytteestä löytyi, voidaan todeta virtsasta enintään kuukauden. Näytteenottohetkellä A oli ollut sijoitettuna avolaitokseen yli kolme kuukautta.

Peruutusesityksestä kuultaessa A on kiistänyt käyttäneensä hormoneja B:n avovankilassa ja ilmoittanut lopettaneensa niiden käytön tuomionsa alkaessa. Kantelussaan A kertoo käyttäneensä hormoneja C:n lääninvankilassa ennen siirtymistään avovankilaan sekä ennen kuin aloitti tuomionsa suorittamisen.

A ei ole anabolisten steroidien käytön kiistäessään väittänyt, että käyttö olisi tapahtunut avovankilasijoituksen jo alettua, mutta muualla kuin avolaitoksessa, eli käytännössä esimerkiksi hänen poistumisluvalla ollessaan. Koska testitulokset osoittivat A:n käyttäneen kiellettyä ainetta enintään kuukausi ennen testiainekohtaa, oikeusministeriön istunto on arvioinut, että A on syyllistynyt järjestysrikkomukseen eli kiellettyjen aineiden käyttöön avolaitoksessa. Näin ollen hänet määrättiin menettämään 14 päivää avolaitosajaa.

Kuten edellä on todettu, apulaisoikeusasiamies Jonkka on nähnyt oikeusministeriön istunnon peruutuskäytännössä mahdollisen oikeusturvaongelman siltä osin kuin päihdyttävien aineiden käyttöajankohta ratkaisee rikosprosessissa määrättävään seuraamukseen verrattavan seuraamuksen samalla kun peruutusmenettely ei kuitenkaan vastaa rikosprosessille asetettavia edellytyksiä. Voin yhtyä tähän Jonkan näkemykseen.

Vankeinhoidon lainsäädäntöä on kuitenkin tämän kysymyksenasettelun kannalta muutettu olennaisilta osiltaan 1.8.2001 alkaen.

Ensinnäkin RTL 4 luvun 7 §:n avolaitosajan poikkeuksellista laskemista koskevaa säännöstä on muutettu rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta annetulla lailla (580/2001). Sen mukaan avolaitoksessa oleva, joka tekee siellä järjestysrikkomuksen tai rikkoo poistumisluvan ehtoja, voidaan toimittaa vankilaan ja rangaistuslaitoksen johtaja voi määrätä hänelle 2 luvun 10 §:n mukaisen kurinpitovankilatuomion. Avolaitosajaa ei siten voida enää jättää lukematta rangaistusajaksi laitoksessa tapahtuneen päihderikkomuksen johdosta.

Samassa yhteydessä mainittuun lakiin lisättiin uusi seitsemäs luku (Muutoksenhaku), jonka 1 §:n mukaan vangilla on oikeus hakea muutosta häntä koskevasta päätöksestä, jolla hänelle on määrätty kurinpitovankilatuomio. Lopullisen kurinpitovankilatuomion määrää siten joko vankilan johtaja tai muutoksenhaun ratkaiseva yleinen tuomioistuin.

Toiseksi oikeusministeriön istunnon tehtäviä koskeva laki eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa (324/1970) on kumottu lailla rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta (135/2001), joka myös tuli voimaan 1.8.2001. Avolaitosmääräyksen peruuttamisesta päättämistä koskeva toimivalta siirtyi tässä yhteydessä samasta ajankohdasta lukien aloittaneelle rikosseuraamusvirastolle.

Lisäksi oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on ilmoittanut määränneensä 11.12.2000 vankiloiden johtajat kirjaamaan päihteiden käytön perusteella tehtäviin avolaitosmääräysten peruutusesityksiin täydelliset tiedot päihteiden laitostuomioon viittaavista seikoista, va ngin

päihdeettömyydestä ja käynneistä laitoksen ulkopuolella. Näin vankeinhoito-osaston mukaan voidaan paremmin arvioida laitoksen ulkopuolisen käytön mahdollisuutta.

Vaikka selvityspyynnössä todettu ongelma ei siinä tarkoitettussa muodossaan ole enää ajankohtainen, pidän edellä mainittua vankeinhoito-osaston 11.12.2000 vankilan johtajille antamaa ohjeistusta edelleen tarpeellisena ja vangin oikeusturvaa lisäävänä tilanteessa, jolloin virtsaatesti osoittautuu positiiviseksi.

Mitä tulee A:n kantelussa tarkoitettuun yksittäiseen asiaan totean, että näyttöä arvioidessaan oikeusministeriön istunnolla on ollut jonkin verran harkintavaltaa. Vaikka pidän puutteena sitä, että oikeusministeriön istunnon päätöksen esittelymuistiosta ei käy ilmi, miten laitoksen ulkopuolisen käytön mahdollisuutta on A:n tapauksessa arvioitu katson, ettei oikeusministeriön istunto kuitenkaan ole ylittänyt sille asiassa kuuluvaa harkintavaltaa tehdessään päätöksen A:n järjestysrikkomuksesta.

A:n kirjoitus ei tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.2

Päihdeettömyyssiitoumuksen vaatiminen anabolisten steroidien osalta

Oikeusministeriön vankeinhoito-osastolle 6.3.2001 osoitetussa apulaisoikeusasiamiehen selvityspyynnössä todettiin, ettei vankeinhoitoviranomaisten mahdollisuudesta velvoittaa vanki antamaan virtsanäyte anabolisten steroidien käytön toteamiseksi ole säännöksiä laissa. Vankeinhoito-osasto katsoi selvityksessään, etteivät anaboliset steroidit laitospäästämisen kannalta poikkea merkittävästi huumausaineista ja että niiden käyttö saattaa johtaa päihdytymykseen verrattavaan tilaan, minkä vuoksi anaboliset steroidit on päätetty ottaa päihdeettömyyssiitoumukseen.

RTL:n 2 luvun 9 c §, johon avolaitosvangeilta vaadittava päihdeettömyyssiitoumus perustuu, on kantelussa tarkoitettuna ajankohtana koskenut osastoja ja laitoksia, joihin sijoitettavat vangit sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita huumaavia aineita. Lain sanamuotoa on sittemmin, 1.2.2001 alkaen voimaan tulleella lailla (19/2001) muutettu siten, että vangit sitoutuvat olemaan käyttämättä alkoholia ja muita päihdyttäviä aineita. Muutoksessa on ollut kyse ilmaisun täsmennyksestä ja RTL:ssä käytettyjen ilmaisujen yhdenmukaistamisesta.

Tuota sanonnallista muutosta on hallituksen esityksessä (HE 171/2000) perusteltu seuraavasti:

Nykyisin käytetty ilmaisu huumaavasta aineesta ehdotetaan muutettavaksi yhdenmukaiseksi muun muassa RTL:n 2 luvun 9 b §:n 3 momentissa ja tutkintavankilasta annetun lain 5 §:n 4 momentissa käytetyn ilmaisun päihdyttävä aine kanssa. Päihdyttävän aineen käsite sisältää selvemmin keskushermostoa lamaavien aineiden lisäksi myös keskushermostoa kiihottavat aineet ja aistiharjoja aiheuttavat aineet. Päihdyttävän aineen käsite ei ole myöskään yhtä helposti sekoitettavissa huumausaineen käsitteeseen. Päihdyttäviä aineita ovat alkoholi, huumausaineet ja esimerkiksi päihdeinä käytettävät teollisesti valmistetut liuottimet.

Koska käsitykseni anabolisten steroidien ja huumaavien tai päihdyttävien aineiden rinnastamisesta poikkeaa vankeinhoito-osaston näkemyksestä, pyysin vielä oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston lausunnon asiasta.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto on lausunnostaan tarkemmin ilmenevin perustein todennut, ettei anabolisten steroidien käyttö voi johtaa päihdyksen kaltaiseen tilaan ja ettei anabolisia steroideja tulisi rinnastaa päihdyttäviin aineisiin eikä anabolisten steroidien käytöstä voitaisi päihdyttävien aineiden käyttöön viitaten määrätä kurinpitorangeistusta.

Varasin vielä vankeinhoitolaitoksen pääjohtajalle tilaisuuden lausua asiasta rikosseuraamusviraston kannan. Lausunnossa todetaan muun muassa seuraavaa.

Juridisesti tai farmakologisesti tyhjentävää määritelmää päihdyttävälle aineelle ei liene olemassa. Anaboliset steroidit luokitellaan päihdeksi esimerkiksi A-klinikkasäätiön internet-sivuilla. Lisäksi lausunnosta lainataan kirjallisuuslähteitä, joissa on kuvailtu anabolisten steroidien vaikutusta mm. käyttäjän psyykeen. Lausunnon mukaan anabolisten steroidien käytöstä voikin seurata psyykkisiä muutoksia ja riippuvuutta kuten perinteisten päihdeidenkin käytöstä. Lausunnossa korostetaan anabolisten steroidien käytön olevan sellainen turvallisuusriskitekijä, jota ei voida rangaistuslaitoksessa hyväksyä. Lausunnossa katsotaan kuitenkin, että oikeudellisesti anabolisten steroidien määrittely suhteessa RTL:n päihdekontrolliin on epätydyttävä ja että rikosseuraamusvirasto pyrkii osaltaan vaikuttamaan siihen, että anabolisiin steroideihin liittyvät lainsäädännölliset ongelmat huomioidaan uutta vankeuslakia säädettäessä.

Nähdäkseni päihdyttävällä aineella tarkoitetaan yleisessä kielenkäytössä ainetta, jonka vaikutus käyttäjänsä on havaittavissa pian aineen nauttimisen jälkeen ja jota käytetään tämän vaikutuksensa, usein rentouden, mielihyvän, aistien kiihottumisen tai vastaavan tunteen, vuoksi. Täällä tavoin päihdyttävän aineen käsite on mielestäni ymmärrettävissä myös RTL:n 2 luvun 9 c §:n nykyisen muodon lain valmistelutöiden pohjalta (HE 171/2000). Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston ja vankeinhoitolaitoksen ylilääkärin näkemys on, ettei anabolisilla steroideilla ole välittömiä päihdyttäviä vaikutuksia. Myös vankeinhoitolaitoksen omassa päihdestrategiassa (II osa, Päihdevalvonnan käsikirja, 23.1.2001) todetaan, etteivät anaboliset steroidit ole varsinaisia päihdeitä, vaikka niillä toisaalta mainitaan olevan psyykkisiä vaikutuksia. Edelleen avolaitoksen sijoitettavilta vangeilta vankeinhoitolaitoksessa vaadittavaan päihdeettömyyssitoumukseen on katsottu selvyiden vuoksi olevan syytä lisätä alkoholin, huumausaineiden ja muiden päihdyttävien aineiden ohella nimenomainen maininta anabolisista steroideista. Muun muassa nämä seikat puoltavat sitä, ettei RTL:n 2 luvun 9 c §:n voida katsoa koskevan anabolisia steroideja.

Saamieni lausuntojen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että käsitykset siitä, miten päihdyttävä aine määritellään ja miten anaboliset steroidit vaikuttavat, vaihtelevat. Rikosseuraamusviraston lausunnon mukaan anabolisista steroideista voi seurata psyykkisiä muutoksia ja riippuvuutta, minkä ymmärtääkseni tarkoitetaan puoltavan anabolisten steroidien sisällyttämistä RTL:n 2 luvun 9 c §:n mukaiseen virtsanäytekontrolliin. Ilmeisesti lääketieteessä anabolisten steroidien vaikutuksista esitetyt näkemykset ovat joiltakin osin ristiriitaisia. Esimerkiksi doping-rikoksia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 17/2001) on todettu, että tieteellisesti pitävä näyttö esimerkiksi anabolisten steroidien ja väkivaltaisuuden välisestä syy-yhteydestä puuttuu ainakin toistaiseksi.

Vaikka päihdyttävän aineen käsitteelle ei voitane esittää tyhjentävää määritelmää ja vaikka käsitykset anabolisten steroidien vaikutuksista vaihtelevat, RTL:n 2 luvun 9 c §:ä tulee tarkastella siitä lähtökohdasta, mitä huumaavalla tai päihdyttävällä aineella tässä lainkohdassa on tarkoitettu. Katson olevan enemmän perusteita sille, ettei RTL:n 2 luvun 9 c

§:n ole tarkoitettu sisältävän anabolisia steroideja kuin että huumaavalla tai päihdyttävällä aineella olisi tässä yhte ydessä tarkoitettu myös niitä.

Vangin henkilökohtaista koskemattomuutta ja yksityiselämän suojaa kaventavia säännöksiä ei ole syytä tulkita laajentavasti. Näin olen päihteettömyyssitoumuksen vaatiminen ja virtsanäytteen testaaminen anabolisten steroidien osalta RTL:n 2 luvun 9 c §:ään perustuen on varsin ongelmallista, enkä pidä sitä suotavana. Lainsäädäntö ei nykyisellään muutoinkaan sisällä säännöstä vangin velvoittamisesta virtsanäytteen antamiseen anabolisten steroidien käytön selvittämiseksi. Vankien anabolisten steroidien toteamiseksi antamat virtsanäytteet perustuvat siten vain sisällöltään kiistanalaiseen säännökseen tai siihen, että vangin ajatellaan avolaitokseen pyr kiessään vapaaehtoisesti sitoutuvan päihteettömyyteen.

Virtsanäytteen ottamisen tulisi kuitenkin mielestäni lähtökohtaisesti perustua lakiin, eikä vain omaan sitoumukseen seuraavista syistä.

Perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muuten kuuluvat lain alaan.

Virtsanäytteen ottamisessa on kyse henkilöön kohdistuvasta pakkokeinosta (henkilönkatsastus). Virtsanäytteen ottaminen loukkaa perustuslain 7 §:ssä tarkoitettua henkilökohtaista koskemattomuutta. Näytteen tutkimisen tuloksena viranomaisten tietoon saattaa myös tulla yksityiselämän suojan (perustuslain 10 §) piiriin kuuluvia seikkoja esimerkiksi henkilön terve ydentilasta. Tällaisten viranomaistoimien tulee lähtökohtaisesti perustua nimenomaiseen, laissa riittävän yksilöidysti säädettyyn perusteeseen.

Aiemmassa oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä (esim. vangin röntgentutkimusta koskeva kantelu, 660/4/96) on katsottu, että vangin suostumukseen pakkokeinojen käytössä tulee suhtautua pidättyvästi. Tuolloinen apulaisoikeusasiamies Riitta-Leena Paunio totesi tuossa ratkaisussaan, että vanki voi alisteisesta asemastaan johtuen olla ainakin oman käsityksensä mukaan siinä tilanteessa, ettei hänellä tosiasiaassa ole mahdollisuutta kieltäytyä tutkimuksesta tai kuvitella, että kieltäytyminen johtaa joihinkin muihin hänelle epämieluisin seuraamuksiin. Paunio katsoi myös, että vankeinhoitoviranomaisten tulee oma-aloitteisesti tiedottaa vangille hänen oikeuksistaan etenkin silloin, kun suunniteltu toimenpide edellyttää vangin suostumusta. Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että oikeudellisesti merkityksellisen suostumuksen tulee olla vapaaehtoinen ja annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen (Helminen - Lehtola - Virolainen: Esitutkinta ja pakko keinot. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 2002 s. 524 - 525).

Voin yhtyä Paunion lausumaan. Henkilön suostumuksen ei voida katsoa oikeuttavan pakkokeinon käyttöön ainakaan, ellei suostumus ole aidosti vapaaehtoinen. Anabolisia steroideja koskevan sitoumuksen vapaaehtoisuus ei ole kaiken epäilyksen ulkopuolella, koska avolaitossijoitus on vangille sekä taloudellisesti että usein myös laitosolosuhteiden kannalta varsin merkittävä etu, eikä avolaitokseen haluavalla vangilla tietääkseni rikosseuraamusviraston nykyisen käytännön mukaan ole vaihtoehtoja, vaan hänen tulee avolaitokseen päästäkseen allekirjoittaa sitoumus. Näissä olosuhteissa anabolisia steroideja koskevan sitoumuksen aito vapaaehtoisuus ei ainakaan kaikkien vankien osalta ole uskottavaa. Tilannetta ei muuta se, että vangeille tiedotetaan vaadittavan sitoumuksen sisällöstä. Avolaitosjärjestelmän luonne huomioon ottaen ajatusta sitoumuksen

vapaaehtoisuudesta ei mielestäni voi perustaa yksinomaan siihen, että vangin avolaitokseen hakeutuminen ylipäättään on vapaaehtoista.

Saatan rikosseuraamusviraston tietoon käsitykseni RTL:n 2 luvun 9 c §:n tulkinnasta, samoin kuin sitoumuksen vapaaehtoisuudesta ja vapaaehtoisuuden merkityksestä esittämäni käsityksen.

Totean vielä selvyiden vuoksi, ettei kyse ole siitä, että epäilisin selvityksessä ja lausunnoissa esitettyä näkemystä anabolisten steroidien käytön laitospöjärjestykselle muodostamasta uhasta, vaan siitä, ettei testaus perustu riittävän selvään lain säännökseen.

3.3

Avolaitosajan menettäminen pelkästään päih teettömyyttä koskevan ehdon rikkomisen perusteella

Kuten kohdasta 3.1 käy ilmi, vankeinhoidon lainsäädäntöä on A:n kantelun ja selvityksen pyytämisen jälkeen muutettu olennaisesti.

Avolaitosaikaa ei enää ole mahdollista jättää oikeusministeriön istunnon päätöksellä lukematta rangaistusajaksi. Näin ollen selvityspyynnössä esitetty kysymys avolaitosajan menettämisestä verrattuna siihen, ettei pelkän päih teettömyyssitoumuksen rikkomisen perusteella tulisi määrätä kurinpitorangaistusta, ei siinä muodossaan ole enää ajankohtainen.

Totean kuitenkin asiasta vielä seuraavaa.

RTL:n 2 luvun 9 c §:ssä säädetään mahdollisuus velvoittaa vanki antamaan virtsanäyte niin sanotulla päih teettömällä osastolla tai laitoksessa. Säännöksen tarkoitus on nähdäkseni ollut vankilassa järjestettävän päihdekuntoutuksen tukeminen mahdollistamalla tuon toiminnan yhteydessä myös virtsanäyttein tapahtuva vangin päih teettömyyden valvonta, joka tapahtuu päih teettömällä erityisosastolla tai -laitoksessa. Ymmärtääkseni lähtökohtana on ollut, ettei päih teettömyyteen vapaaehtoisesti pyrkivää ja virtsanäytteen antamiseen tuossa yhteydessä sitoutunutta vankia ole pidetty soveliaana tai tarkoituksen mukaisena rangaista, jos hänen virtsanäytteensä osoittaa hänen menettäneen vastoin päih teettömyyspyrkimystään. Sen sijaan hänet on tekemänsä sopimuksen rikkomisen vuoksi katsottu voitavan siirtää pois päih teettömältä erityisosastolta. Vankilajärjestystä koskevien muiden sääntöjen on luonnollisesti katsottu koskevan myös päih teettömälle osastolle sijoitettuja.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on selvityksessään katsonut, ettei avolaitosajan jättämisessä lukematta rangaistusajaksi ole ollut kyse varsinaisesta kurinpitorangaistuksesta. Vankeinhoito-osaston muut perusteet menettelylle käyvät ilmi selvityksestä.

Avolaitosajan menettämistä koskeva päätös on kuitenkin tosiasias sa vaikuttanut rangaistusajan pituuteen, ja on ollut vaikutuksiltaan verrattavissa melko ankaraankin kurinpitorangaistukseen. Edeltäjäni, apulaisoikeusasiamies Jonkan tarkoitus on ollut selvittää alun perin hoidollisiksi miellettyjen erityisosastojen ja laitosten sekä niissä kuntoutettavien vankien tarpeita ajatellen säädety n RTL:n 2 luvun 9 c §:n ja päih teettömyyteen sitoutuneiden avolaitosvankien osalta noudatetun ajanmenety skäytännön mahdollista ristiriitaa.

Lainsäädännön muututtua edellä kerrotuin tavoin Jonkan epäilemän ristiriidan arvioiminen ei kuitenkaan ole enää ajankohtaista.

Asia ei tältä osin anna minulle aihetta enempiin toimenpiteisiin.

3.4

Avolaitosten päihteettömyys

A:n kantelun yhteydessä on tullut esiin myös seuraava kysymys.

Päihteettömiä rangaistuslaitoksia ja osastoja koskevaan RTL:n 2 luvun 9 c §:ään perustuen pistokokein suoritettava päihteettömyyden virtsanäytekontrollointi on ulotettu kaikkiin avolaitoksiin.

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelleen vankeusrangaistuskomitean mietinnössä (KM 2001:6) on kiinnitetty huomiota siihen, ettei RTL 2 luvun 9 c §:ä säädettäessä lähdetty siitä, että kaikki avolaitokset tulitisiin muuttamaan päihteettömiksi. Komitea onkin ehdottanut, että avolaitokseen valitsemisessa nykykäytännön mukaan noudatettava päihteettömyys vaatimus tulisi nostaa lain tasolle, koska päihteettömyyden valvonta, virtsa- ja sylkinäytteet ja puhalluskokeet, sisältää puuttumisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Voin yhtyä tähän vankeusrangaistuskomitean näkemykseen.

3.5

Toimenpiteet

Saatan kohdasta 3.2 ilmi käyvän käsitykseni anabolisten steroidien sisällyttämisestä avolaitosvangeilta vaadittavaan päihteettömyysstoumukseen rikosseuraamusviraston tietoon vastaisen varalle huomioon otettavaksi.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle.

Saatan myös kohdasta 3.4 ilmi käyvän käsitykseni rikosseuraamusviraston ja oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston tietoon.